

Φτώχεια στην εργασία στην ΕΕ

Εισαγωγή

Οι φτωχοί εργαζόμενοι αντιπροσωπεύουν ένα μεγάλο ποσοστό των συνολικών στατιστικών της φτώχειας και εκτιμάται ότι αντιστοιχούν στο 10% των ευρωπαίων εργαζομένων. Η παρούσα έκθεση εξετάζει το φαινόμενο της φτώχειας στην εργασία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, συμπληρώνοντας την προηγούμενη έκθεση του Eurofound για το ίδιο θέμα, η οποία δημοσιεύτηκε το 2010.

Συγκεκριμένα, εξετάζεται η εξέλιξη της φτώχειας στην εργασία στον απόλυτο της οικονομικής κρίσης του 2008, βάσει της ανάλυσης των πιο πρόσφατων στατιστικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης (EU-SILC). Ενώ η συχνότητα εμφάνισης της φτώχειας στην εργασία έχει μελετηθεί στο παρελθόν, γνωρίζουμε ωστόσο ελάχιστα για το τι σημαίνει να είναι κανείς φτωχός εργαζόμενος. Η παρούσα έκθεση εξετάζει τις κοινωνικές προεκτάσεις της φτώχειας στην εργασία περιγράφοντας τις συνθήκες ζωής και διαβίωσης των φτωχών εργαζομένων. Μελετώνται διάφορα μέτρα που έχουν θεσπιστεί από τις κυβερνήσεις για την πρόληψη ή την καταπολέμηση της φτώχειας στην εργασία, ιδίως έμμεσα μέτρα τα οποία βελτιώνουν το βιοτικό επίπεδο των φτωχών εργαζομένων. Τα έμμεσα αυτά μέτρα δεν έλαβαν μεγάλη προσοχή από πλευράς πολιτικής, σε σύγκριση με τα άμεσα μέτρα που αποσκοπούν στην ενίσχυση των εισοδημάτων, όπως η θέσπιση κατώτατων ορίων αποδοχών και οι κοινωνικές μεταβιβαστικές πληρωμές.

Πλαίσιο πολιτικής

Η πρόληψη της φτώχειας στην εργασία πρέπει να θεωρείται μέρος του γενικότερου στόχου για τη μείωση της φτώχειας στην ΕΕ. Η στρατηγική Ευρώπη 2020 θεωρεί ότι οι άνεργοι αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα αυξημένο κίνδυνο φτώχειας. Ωστόσο, η εύρεση εργασίας δεν αρκεί πάντα προκειμένου να μπορέσει κανείς να ξεφύγει από τη φτώχεια. Ακόμη και πριν από την έναρξη της οικονομικής κρίσης το 2008, σημαντικός αριθμός ευρωπαίων εργαζομένων αντιμετώπιζε πρόβλημα φτώχειας. Έκτοτε παρατηρείται μια συνεχώς αυξανόμενη απόκλιση των ποσοστών της φτώχειας στην εργασία μεταξύ των κρατών

μελών. Η απόκλιση αυτή χρήζει προσοχής από πλευράς πολιτικής με δεδομένη τη δέσμευση της ΕΕ για οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή, ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς και ανοδική οικονομική σύγκλιση των κρατών μελών. Η σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων (2017) αναγνωρίζει ρητά την ανάγκη αντιμετώπισης της φτώχειας στην εργασία μέσω των σχετικών πολιτικών και μέτρων.

Βασικά πορίσματα

- Παρότι είναι δύσκολο να σκιαγραφηθούν ξεκάθαρες τάσεις, η αύξηση των άτυπων μορφών απασχόλησης σε πολλές χώρες συνδέεται με την αύξηση του ποσοστού των ευρωπαίων εργαζομένων που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας.
- Οι φτωχοί εργαζόμενοι αντιμετωπίζουν συχνά σημαντικά περισσότερα κοινωνικά προβλήματα σε σχέση με τον γενικό πληθυσμό: η φτώχεια στην εργασία σχετίζεται με χαμηλότερα επίπεδα υποκειμενικής και ψυχικής ευημερίας, προβλήματα στέγασης, καθώς και περισσότερα προβλήματα στις σχέσεις με τους άλλους ανθρώπους, όπως και αισθήματα κοινωνικού αποκλεισμού. Αυτό καταδεικνύει και τη σημασία του να δίδεται ιδιαίτερη προσοχή στη συγκεκριμένη ομάδα και να τεκμηριώνεται καλύτερα η κοινωνική κατάσταση των ανθρώπων που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της φτώχειας στην εργασία.
- Τα περισσότερα κράτη μέλη δεν ασχολούνται ειδικά με τη φτώχεια στην εργασία και τα παραδείγματα της παρούσας έκθεσης δείχνουν ότι οι κυβερνήσεις και οι κοινωνικοί εταίροι έχουν προσεγγίσει το ζήτημα μέσω της γενικότερης συζήτησης σχετικά με τη φτώχεια, με ιδιαίτερη έμφαση στα μέτρα που βοηθούν στην εύρεση εργασίας. Κατά συνέπεια, ο αριθμός των πολιτικών που σχεδιάζονται ειδικά για την προστασία ή τη βελτίωση της κατάστασης των φτωχών εργαζομένων είναι περιορισμένος.

- Ενώ ένας επαρκής κατώτατος μισθός αποτελεί τον βασικό πυλώνα οποιουδήποτε μοντέλου κοινωνικής προστασίας των φτωχών εργαζομένων, είναι σαφές ότι οι σχετικές πολιτικές πρέπει μάλλον να εστιάζουν στο ελάχιστο εισόδημα του νοικοκυριού, το οποίο αποτυπώνει ακριβέστερα την κατάσταση πολλών από τους φτωχούς εργαζόμενους.
- 'Ενα από τα πλεονεκτήματα των μέτρων που βελτιώνουν έμμεσα το βιοτικό επίπεδο των φτωχών εργαζομένων είναι ότι βοηθούν αυτά τα νοικοκυριά, τα οποία δεν αποτελούν ωστόσο το βασικό σημείο εστίασής τους. Δυστυχώς, αυτό μπορεί να συνιστά σημαντικό μειονέκτημα διότι υπάρχει ο κίνδυνος τα εν λόγω μέτρα να μην καλύπτουν εν τέλει τους φτωχούς εργαζόμενους. Ο αντίκτυπος των έμμεσων μέτρων ως εργαλείο για την πρόληψη της φτώχειας στην εργασία πρέπει να αξιολογηθεί περαιτέρω.

Δείκτες πολιτικής

- Η αύξηση της φτώχειας στην εργασία κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης είχε ευρύ κοινωνικό αντίκτυπο και δεν αποτελεί απλώς στατιστικό ζήτημα. Η φτώχεια στην εργασία αποτελεί σημαντικό πρόβλημα σε ολόκληρη την Ευρώπη, το οποίο απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή σε επίπεδο πολιτικής, τόσο από τις κυβερνήσεις όσο και από τους κοινωνικούς εταίρους.
- Στα περισσότερα κράτη μέλη η έμφαση που δίνεται αφορά την εύρεση εργασίας. Ενώ η ύπαρξη εργασίας βελτιώνει κατά κανόνα την κατάσταση των ανθρώπων, δεν αποτελεί πάντα από μόνη της μέσο αντιμετώπισης της φτώχειας στην εργασία. Στην ουσία μάλιστα η εύρεση εργασίας μπορεί να επιτείνει τη φτώχεια στην εργασία, όταν δεν δίνεται προσοχή στα εισοδήματα των εργαζομένων και των νοικοκυριών στα οποία αυτοί διαβιώνουν.
- Ο κίνδυνος φτώχειας που διατρέχουν οι εργαζόμενοι σε άτυπες μορφές απασχόλησης μοιάζει να έχει αυξηθεί στη διάρκεια της ύφεσης. Είναι σημαντικό το ότι οι εξελίξεις όσον αφορά τη φτώχεια στην εργασία μεταξύ αυτών των εργαζομένων και των νοικοκυριών τους παρακολουθούνται προσεκτικά ώστε να αξιολογούνται καλύτερα οι ανάγκες και οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν. Οι εν λόγω εργαζόμενοι πρέπει να έχουν τα ίδια δικαιώματα και την ίδια πρόσβαση στην κοινωνική προστασία με τους εργαζόμενους με κανονικές συμβάσεις εργασίας.

- Δεδομένου του κινδύνου φτώχειας που αυτοί οι εργαζόμενοι αντιμετωπίζουν στα διαστήματα ανεργίας, είναι αναγκαία η λήψη μέτρων που να διευκολύνουν τη μετάβαση από τη μία θέση εργασίας στην άλλη και να παρέχουν οικονομική στήριξη κατά τα συγκεκριμένα διαστήματα ανεργίας.
- Τα κράτη μέλη θα μπορούσαν να αποκομίσουν γνώση από τις πολιτικές που αναπτύσσονται για τη στήριξη μιας ιδιαίτερα ευάλωτης ομάδας εργαζομένων, συγκεκριμένα όσων εργάζονται υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης λόγω ανάγκης και όχι από επιλογή (εργαζόμενοι μη οικειοθελώς υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης).
- Καθώς οι δαπάνες στέγασης και παιδικής φροντίδας μπορούν να οδηγήσουν ορισμένα νοικοκυριά στη φτώχεια, είναι σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη κατά τη μέτρηση της φτώχειας στην εργασία. Στο HB, για παράδειγμα, οι δαπάνες στέγασης ενσωματώνονται στους πρότυπους δείκτες των κοινωνικών εκθέσεων και τα αριθμητικά στοιχεία υπολογίζονται πριν και μετά τις δαπάνες στέγασης.
- Για να μπορεί η παιδική φροντίδα να λειτουργεί ως αποτελεσματικό εργαλείο καταπολέμησης της φτώχειας στην εργασία, πρέπει να μπορεί να φτάνει στην ομάδα-στόχο, δηλαδή στους εργαζόμενους με μικρά παιδιά, οι οποίοι έχουν χαμηλότερα επίπεδα έντασης εργασίας σε επίπεδο νοικοκυριού και λιγότερο σταθερές θέσεις εργασίας που συνεπάγονται χαμηλότερες αποδοχές.
- Ένας ακόμα σημαντικός παράγοντας που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη είναι ο αντίκτυπος της εκπαίδευσης. Η εντεινόμενη τάση προς τα επαγγέλματα με περισσότερη ειδίκευση συνεπάγεται την ανάγκη για επενδύσεις στη διά βίου εκπαίδευση προκειμένου οι άνθρωποι να μπορούν να μετακινούνται σε καλύτερα αμειβόμενες θέσεις εργασίας και να περιοριστεί το φαινόμενο της φτώχειας στην εργασία στην Ευρώπη μακροπρόθεσμα.
- Απαιτούνται περισσότερες αξιολογήσεις πολιτικών για την καλύτερη κατανόηση της αποτελεσματικότητας των έμμεσων μέτρων που μπορούν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση της φτώχειας στην εργασία.
- Η φτώχεια στην εργασία δεν είναι εύκολο ούτε να οριστεί ούτε να μετρηθεί και αυτό καθιστά ακόμη δυσκολότερη την κατανόηση διαφορετικών εξελίξεων μεταξύ διαφόρων ομάδων εργαζομένων από χώρα σε χώρα, ιδίως σε εποχές ταχέων οικονομικών αλλαγών. Εδραιωμένα όρια φτώχειας ή μετρήσεις της υλικής στέρησης συνιστούν ενδεχομένως μια απλούστερη προσέγγιση για τη σύγκριση των τάσεων όσον αφορά τη φτώχεια στην εργασία σε βάθος χρόνου.

Περισσότερες πληροφορίες

Η έκθεση «*In-work poverty in the EU*» (Φτώχεια στην εργασία στην ΕΕ) είναι διαθέσιμη στο www.eurofound.europa.eu/publications

Για περισσότερες πληροφορίες, επικοινωνήστε με την Daphne Ahrendt, διευθύντρια έρευνας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση cau@eurofound.europa.eu.